УДК 37.03:372.3(073)

Бутенко Ольга Григорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

РОЛЬ І МІСЦЕ КУРСУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ» У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті визначаються й обґрунтовуються роль і місце курсу навчальної дисципліни «Основи теорії гендерного виховання» у системі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. Подано мету й основні завдання курсу. Окреслено коло знань, умінь і навичок, якими мають володіти студенти після закінчення вивчення курсу дисципліни. Здійснено аналіз програми навчальної дисципліни відповідно до вимог кредитно-трансферної системи.

Ключові слова: *гендер, гендерна педагогіка, гендерна соціалізація, статево-рольова поведінка, гендерне виховання дошкільників.*

Постановка проблеми. У дошкільному віці йде інтенсивний процес становлення самосвідомості дитини, важливим компонентом якого є усвідомлення себе як представника певної статі. Проблема гендерної соціалізації, що включає в себе питання формування статі дитини, статевих відмінностей і статево-рольової поведінки – одна з важливих і актуальних проблем психолого-педагогічної науки. Без її вирішення неможливо розробити методи диференційованого підходу до виховання дітей різної статі з метою формування у них основ таких якостей, як мужність і жіночність, необхідних для успішного виконання у майбутньому своїх функцій у сім'ї.

Вбачаємо пряму залежність ефективності процесу виховання дошкільників від якості підготовки нової генерації педагогічних кадрів дошкільної ланки, де основною постаттю є вихователь дошкільного навчального закладу – одна з тих відповідальних професій, від якої залежить не тільки виховання і навчання дітей, а й розвиток їхніх моральних

переконань, зокрема, гендерних.

Аналіз досліджень та публікацій з досліджуваної проблеми. Довгий час через ряд об'єктивних і суб'єктивних причин ця проблема залишалася поза сферою дослідження вітчизняних педагогів і психологів, у той час як в зарубіжній психології вона здавна привертала увагу вчених. Особливо зріс інтерес до проблеми гендерної соціалізації, що загострив полеміку між представниками різних напрямів в останні роки.

Проблемами статевого виховання у психологічному аспекті переймалися С. Головін, О. Запорожець, О. Кононко, О. Лурія, Ю. Неймерова, Р. Немов, Л. Обухова, Ж. Піаже та ін. Питання статевої ідентифікації та диференціації привертає увагу Г. Алексєєвої, О. Балакіревої, В. Бондаровської, О. Кікінежді, А. Кириліної, В. Левицького, І. Мунтян, Л. Олійник, А. Палій, Н. Пушкарьової, О. Цокур та ін. Формуванню усвідомленого батьківства присвячені роботи О. Безпалько, І. Братусь, Т. Веретенко, В. Гурова, І. Звєрєвої, Г. Лактіонової, Р. Овчарової та ін. Проблему підготовки молоді до виконання батьківських і материнських функцій, моральних аспектів підготовки школярів до сімейного життя піднімають у своїх дослідженнях А. Антонова, В. Бойко, Л. Верб, Т. Гурко, З. Зайцева, В. Карпіков, О. Кононко, Д. Луцик, М. Машовець, Є. Насєдкіна, В. Постовий, Є. Сичова, Г. Чередниченко, С. Шуман та ін.

У психолого-педагогічній науці та практиці завжди приділялася належна увага проблемі професійної підготовки педагога. Досліджено питання загальної професійної підготовки майбутніх фахівців (А. Алексюк, А. Капська, Н. Кичук, В. Кузь, Н. Кузьміна, В. Луговий, В. Майборода, Н. Ничкало, Д. Ніколенко, О. Олексюк, О. Савченко, Р. Скульський, В. Семиченко, Р. Хмелюк та ін.).

Сучасними підходами до проблеми професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти опікуються Л. Артемова, Г. Бєлєнька, А. Богуш, Л. Загородня, А. Залізняк, І. Луценко, М. Машовець, О. Поліщук, Т. Поніманська, І. Рогальська-Яблонська та ін. Проблеми підготовки

майбутніх педагогів до роботи з батьками у власних наукових розвідках розкрили Т. Алексєєнко, О. Докукіна, В. Заслуженюк, А. Макаренко, А. Марушкевич, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, В. Постовий, І. Трубавіна, К. Ушинський, Т. Шульга та ін.

Незважаючи на численність наукових напрацювань із проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільного профілю до виховання дошкільників, залишаються недостатньо вивченими особливості й основні напрями діяльності вищих навчальних закладів щодо підготовки студентів до гендерного виховання дітей дошкільного віку; не розроблено методики, спрямованої на педагогічну підтримку студентів щодо формування в дошкільників гендерної соціалізації.

Отже, беручи до уваги вищезазначене, **мету публікації** вбачали у визначенні й обґрунтуванні ролі та місця курсу навчальної дисципліни «Основи теорії гендерного виховання» у системі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Вивчення навчальної дисципліни «Основи теорії гендерного виховання» пропоноване студентам V курсу факультету дошкільної освіти Інституту розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, що здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» за напрямом «Дошкільна освіта. Практична психологія».

Курс дисципліни читається у І семестрі і розрахований на 56 год (1,5 кредити). З них 18 год відведено на аудиторні заняття (8 год – лекційний курс, 10 год – практичні заняття) та 36 год – на самостійну роботу студентів. По закінченню вивчення дисципліни студенти складають підсумковий контроль у вигляді заліку.

Головною *метою курсу* є формування у студентів теоретичних знань, практичних навичок та умінь, необхідних для реалізації принципів, методик і технологій гендерного виховання в практику роботи дошкільних навчальних закладів.

Завдання курсу навчальної дисципліни полягає в озброєнні студентів знаннями про основні поняття гендерної педагогіки; ознайомлення їх із коротким історичним оглядом становлення й актуальними проблемами гендерної педагогіки, сутністю та значенням гендерної соціалізації дошкільників; окресленні завдання, змісту, форм і методів статево-рольового виховання дошкільників.

Відповідно до мети та завдань, студенти мають *знати*: понятійний апарат та актуальні проблеми гендерної педагогіки; особливості процесу гендерної соціалізації хлопчиків і дівчаток; фактори статево-рольової соціалізації дітей різної статі; завдання, зміст, форми та методи гендерного виховання дітей дошкільного віку.

Вивчивши курс навчальної дисципліни, студенти мають *уміти*: створювати повноцінне розвивальне середовище в дошкільному навчальному закладі, як головну умову реалізації навчально-виховних завдань гендерного виховання; реалізовувати методику статево-рольового виховання та гендерний підхід в організації різних видів діяльності дошкільників; забезпечувати гармонійні взаємини дітей різної статі; здійснювати діагностику статево-рольового розвитку дошкільників; сприяти взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї у вирішенні проблем гендерного виховання дошкільників.

Відповідно до кредитно-трансферної системи, за якою працює університет, програму курсу побудовано за модулями (змістові й індивідуальні навчально-дослідні завдання). Зупинимося на їх характеристиці.

Перший модуль включає два змістові модулі. Лекційний курс першого змістового модуля «*Теоретичні засади гендерної педагогіки*» містить дві теми:

1. *Загальні основи гендерної педагогіки* (включає розгляд питань: характеристика предмета, завдань, понятійного апарату дисципліни; короткий історичний огляд становлення гендерного підходу в педагогіці;

аналіз актуальних проблем гендерної педагогіки на сучасному етапі; підготовка до сімейного життя та виконання сімейних функцій як складник загального процесу виховання).

2. *Психологічні основи гендерної педагогіки* (включає розгляд питань: сутність та значення гендерної соціалізації; фактори гендерної соціалізації; гендерні характеристики особистості на різних вікових етапах; характеристика статево-рольового розвитку та гендерних відмінностей дошкільників).

Логічним продовженням лекційного курсу є практичні заняття, що мають за мету закріпити, розширити та деталізувати знання студентів, отримані під час теоретичної підготовки; озброїти їх практичними вміннями та навичками безпосередньої роботи з дошкільниками.

Практичний курс на цьому етапі включає теми:

1. *Теоретичні питання гендерної педагогіки*. Відповідно до мети, практичне заняття спрямоване на обговорення питань: негативні наслідки «безстатевої педагогіки»; специфіка предмета і завдань гендерної педагогіки; схожість і відмінність термінів «стать», «гендер» «статеве виховання», «статево-рольове виховання», «гендерне виховання»; відмінність у вихованні хлопчиків і дівчаток в педагогічних системах минулого і сьогодення; необхідність диференційованого підходу у вихованні дітей різної статі; вплив гендерних установок педагога на формування статево-рольової поведінки вихованців; основні компоненти гендерної компетенції та ін.

2. *Сутність і значення гендерної соціалізації*. Заняття спрямоване на обговорення питань: зміст поняття «гендерна ідентичність»; концепції статево-рольової соціалізації; основні механізми статево-рольової соціалізації; специфіка соціалізації хлопчиків і дівчаток; шляхи подолання труднощів у соціалізації хлопчиків і дівчаток та ін.

Другий змістовий модуль «*Сутність і зміст гендерного виховання дошкільників*» включає теми:

1. *Гендерне виховання дошкільників в умовах дошкільного навчального*

закладу (основні питання теми: гендерна експертиза правових документів, що регулюють сферу дошкільної освіти в Україні; завдання та зміст гендерного виховання дошкільнят; характеристика принципів, форм, засобів і методів гендерного виховання та ін.).

2. *Взаємодія дошкільного навчального закладу та сім'ї у вирішенні завдань гендерного виховання дошкільників* (основні питання теми: народна педагогіка про статеве виховання; сім'я та її вплив на гендерне виховання дошкільників; інтеграція суспільного та родинного виховання як головна умова гендерного виховання дошкільників та ін.).

Практичний курс другого змістового модуля спрямований на обговорення тем:

1. *Організація роботи з гендерного виховання в дошкільному навчальному закладі*. Основні питання для обговорення: вплив дитячого колективу на формування статево-рольової поведінки дошкільника; основні принципи та форми організації роботи з дошкільниками з гендерного виховання; специфіка занять із гендерного виховання; особливості формування поведінки хлопчиків і дівчаток; особливості застосування гендерного підходу під час організації основних видів діяльності дошкільників; вплив іграшок та ігор на формування майбутніх чоловіка і жінки та ін.

Студенти мають запропонувати бесіди з дошкільниками з тем: «Я – хлопчик, майбутній чоловік. Я – дівчинка – майбутня жінка», «Маленькі лицарі і маленькі принцеси», «Чи варто товаришувати дівчаткам з хлопчиками?»; створити пам'ятку для педагогів «Організація спілкування з хлопчиками та дівчатками».

2. *Відхилення у статево-рольовій поведінці дошкільників*. Заняття спрямоване на обговорення питань: відхилення у статево-рольовій поведінці дошкільників та їх причини; причини та ознаки несформованості гендерної ідентичності; маскулінність дівчинки і фемінність хлопчика як провісники нетрадиційної орієнтації в майбутньому; найтиповіші помилки, які

допускають педагоги і батьки в підборі методів впливу на хлопчиків і дівчаток; що та навіщо повинні знати дошкільники про власне тіло; основні причини потягу дитини до онанізму та ін.

Студенти мають запропонувати поради для дорослих на кожний день з метою запобігання відхиленням у статеворольовій поведінці дошкільників та бесіди з дітьми з тем: «Зростаємо здоровими (про шкідливі звички)», «Чи подобається тобі бути дівчинкою/хлопчиком?», «Уроки етикету».

3. *Сім'я та її роль у гендерному вихованні дошкільників*. Питання для обговорення: вплив прикладу батьків на статево-рольову поведінку дітей; роль сімейних традицій та родинних свят у гендерному вихованні дошкільників та ін.

Студенти пропонують консультації для батьків із тем: «Вплив телебачення на статево-рольову поведінку дитини», «Які іграшки краще купувати дівчаткам/хлопчикам»; батьківські збори з теми «Як виховати справжнього сім'янина».

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (модуль 2) спрямовані на розкриття питань: ідеї гендерного виховання у педагогіці В. Сухомлинського; роль іграшок у формуванні майбутніх чоловіка і жінки; підготовка хлопчиків до виконання соціальних ролей чоловіка та батька; підготовка дівчаток до виконання соціальних ролей жінки та матері; статеве виховання дошкільників засобами українського фольклору; роль казки у гендерному вихованні дошкільників; проблемні ситуації та їх роль у гендерному вихованні дошкільників; реалізація принципу правдивості в гендерному вихованні дошкільників; гендерні аспекти професійної діяльності педагогів та ін.

Самостійна робота студентів є невід'ємним важливим складником підготовки студентів до гендерного виховання дошкільників. Студенти мають здійснити гендерну експертизу Базового компонента дошкільної освіти в Україні та Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»; запропонувати конспект заняття для дітей дошкільного віку «Звідки я

взявся»; запропонувати сценарій свята для вирішення завдань гендерного виховання; розглянути вплив релігії та церкви на статево-рольову поведінку дошкільників (есе); проаналізувати вплив реклами на гендерне виховання дошкільників (есе); розробити рекомендації для батьків «Як уберегти дитину від сексуального насильства» та ін.

Висновки. Прикінцеві діагностичні зрізи дають змогу стверджувати про ефективність впровадження в навчально-виховний процес факультету дошкільної освіти Інституту розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини курсу навчальної дисципліни «Основи теорії гендерного виховання». Підтвердженням цього є зафіксована динаміка підвищення рівня готовності майбутніх фахівців дошкільного профілю до гендерного виховання дошкільників, а також позитивні відгуки студентів.

Література:

1. Бендас Т. В. Гендерная психология : Учебное пособие / Татьяна Васильевна Бендас. - СПб. : Питер, 2005. – 431 с.

2. Бурцева Ю. О. Характеристика статево-рольової поведінки хлопчиків і дівчаток у дошкільному дитинстві / Ю. О. Бурцева // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : Зб. наук. пр. – Вип. 3-4. – 2005. – С. 206-212.

3. Говорун Т. В. Гендерна психологія : навчальний посібник [Текст] / Т. В. Говорун, О. М. Кікінеджі. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 308 с.

4. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку / О. Кікінеджі // Дошкільне виховання. – 2006. – № 2. – С. 3-6; № 3. – С. 10-13.

5. Кравець В. П. Гендерна педагогіка / В. П. Кравець. – Тернопіль, 2005. – 338 с.

6. Бутенко О. Ідеї гендерного виховання у педагогіці В. Сухомлинського / О. Бутенко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет

імені Григорія Сковороди» : наук.-теорет. збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 14. – С. 36–39.

7. Бутенко О. До проблеми гендерного виховання дошкільників / О. Бутенко // Зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми дошкільної та початкової освіти у контексті сучасного виміру»]. – Умань, 2008. – С. 15–17.

О. Г. Бутенко

РОЛЬ И МЕСТО КУРСА УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ОСНОВЫ ТЕОРИИ ГЕНДЕРНОГО ВОСПИТАНИЯ» В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье определяются и обосновываются роль и место курса учебной дисциплины «Основы теории гендерного воспитания» в системе подготовки будущих специалистов дошкольного образования. Подано цель и основные задачи курса. Определены круг знаний, умений и навыков, которыми должны обладать студенты после окончания изучения курса дисциплины. Осуществлен анализ программы учебной дисциплины в соответствии с требованиями кредитно-трансферной системы.

***Ключевые слова**: гендер, гендерная педагогика, гендерная социализация, поло-ролевое поведение, гендерное воспитание дошкольников.*

O. H. Bytenko

ROLE AND PLACE OF COURSE DISCIPLINE «FUNDAMENTALS OF THE THEORY GENDER EDUCATION» IN THE SYSTEM OF TRAINING FUTURE SPECIALISTS PRESCHOOL EDUCATION

The article defined and justified the role and place of the course of the course "Fundamentals of the theory of gender education" in the system of preschool education of future professionals. Posted purpose and main objectives of the course. Identified the knowledge and skills that students should possess at the end of the course discipline. The analysis of the application of discipline in accordance with the credit transfer system.

***Keywords**: gender, gender education, gender socialization, gender-role behavior, gender education preschool.*